

Torah from Around the World

Dit is waarnaar de Joodse levenspraktijk streeft: doodgewone daden beleven als spirituele avonturen, het ervaren van de verborgen liefde en wijsheid in alles.

Abraham Joshua Heschel

Sjabbat 19 februari 2022/ 18 Adar I 5782, Sjabbat Zachor, Ki Tisa, Sjemot/Exodus 30:11 -

34:35

Tanach blz. 172 - 182

Haftara: Joël 3: 1 - 5, 4:18 - 21

Tanach blz. 1163 - 1164

Vertaler: Sera Spanier

*Commentaar: **Jeremy Tabick** is promovendus in Rabbijnse literatuur aan het Jewish Theological Seminary te New York.*

Oorspronkelijke Engelse tekst: <https://www.jtsa.edu/torah/does-god-get-carried-away-a-case-of-inner-biblical-midrash/>

**Laat God zich door emoties leiden?
Een geval van midrasj binnen de Tora**

Wat betekent het om *El kana* te zijn, "een jaloerse/fanatieke God"?

De volgende zin staat in het Tweede Gebod:

"Kniel voor zulke beelden niet neer, vereer ze niet, want ik de Eeuwige, uw God duld geen andere goden naast mij. Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten, en ook het derde geslacht en het vierde, wanneer ze mij haten; maar als ze me liefhebben en doen wat ik gebied, bewijs ik hun mijn liefde tot in het duizendste geslacht." (Sjemot/Exodus 20:5-6; Dewariem/Deuteronomium. 5:9-10)

Ik heb *kana* onvertaald gelaten, omdat het woord inherent dubbelzinnig is: het betekent iets als *jaloers* of *fanatiek*, of een combinatie van die beide. Het tweede van de Tien Uitspraken gebruikt de uitdrukking *El kana* als een scharnierpunt tussen deze twee verwante, maar toch verschillende concepten:

- 1) Jisraëlieten mogen geen andere goden aanbidden ("u zult niet voor ze knielen enz." = *jaloers* op andere goden).
- 2) God zal onevenredig straffen en belonen, zowel de daders als de nakomelingen ("als ze me liefhebben en doen wat ik gebied, enz." = *fanatiek*, iemand bij wie emoties de overhand hebben).

Deze beschrijving van God als zijnde *fanatiek* is problematisch. Geloven we echt dat de emoties van God Zijn verstandige oordeel vertroebelen? Dit is zelfs nog lastiger als het gecombineerd wordt met het besef dat God onevenredig beloont en bestraft; dan lijkt het een wanstaltig onrechtvaardig theologisch standpunt. In de woorden van Awraham: "Hij die rechter is over de hele aarde moet toch rechtvaardig handelen?!" (Beresjiet/Genesis 18:25). Waarom straft en beloont God mensen niet eerlijk?

Echter, *El Kana* wordt herhaald in onze sidra, in Sjemot 34 en nauwkeurig lezen laat zien dat Sjemot 34 zich bewust was van het eerdere gebruik van deze zin in de tweede van de Tien Uitspraken en het opzettelijk herleest op een subversieve manier, die de betekenis en toepasbaarheid beperkt tot die welhaast teniet wordt gedaan.

Sjemot 34 citeert de tweede van de Tien Uitspraken vrijwel letterlijk in deze passage en voegt er enkele verklarende kanttekeningen aan toe. We zullen zien dat een van die kanttekeningen de betekenis van *kana* volledig verandert in vergelijking met de oorspronkelijke betekenis in de Tien Uitspraken:

"De Eeuwige ging voor hem langs en riep uit: De Eeuwige! De Eeuwige! Een God die liefdevol is en genadig, geduldig, trouw en waarachtig, die duizenden geslachten Zijn liefde bewijst, die schuld misdaad en zonde vergeeft, maar niet alles ongestraft laat en voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde." (pasoek 6-7)

"(...) want jullie mogen niet voor een andere god neerknielen. De Eeuwige, de Afgunstige, dult immers geen andere goden naast zich." (pasoek 14)

Sjemot 34 splitst deze twee concepten (jaloezie en fanatisme) en past *El Kana* toe op slechts één van hen. Terwijl het gaat over Gods buitenproportionele beloningen en straffen

benadrukt het Gods compassie en genade. Later, als de tekst het aanbidden van andere goden behandelt, alleen dan komt *El Kana* ter sprake. Met andere woorden, Sjemot 34 is zich ervan bewust dat je in de tweede van de Tien Uitspraken kan hebben gelezen dat de emoties van God leidend zijn bij het handelen van God, en gaat daar gericht tegenin. God is weliswaar *jaloers* volgens deze latere passage, maar niet *fanatiek*.

De midrasj kan ongeveer hetzelfde zeggen:

El Kana - [God zegt]: Ik regeer over *kina*, *kina* regeert niet over Mij.

[Vergelijkend:] Ik regeer over het sluimeren en het sluimeren regeert niet over Mij, zoals het staat in Psalm 121:4: "Zie, God slaapt noch sluimert - Hoeder van Jisraël." (Mechilta Derabbi Jismaël, 20:5)

Zoals God nooit slaapt laat deze gewaagde midrasj over de tweede van de Tien Uitspraken zien dat God zich nooit laat leiden door emoties. Het kan schokkerend zijn dat deze midrasj precies tegenovergesteld leest van de wijze waarop het bedoeld was, maar het wordt geholpen door het feit dat Sjemot 34 al deze interpretatieve beweging heeft gemaakt als het Gods *kina* losmaakt van het concept van Gods buitenproportioneel handelen.

Maar hiermee is niet alles over Sjemot 34 gezegd. De onevenredigheid van beloning en straf in de tweede van de Tien Uitspraken wordt gebracht als iets wat God *doet*: één van de dingen die God doet is *jaloers* zijn en degenen die van God houden rijkelijk belonen, evenals degenen bestraffen die God haten. In tegenstelling laat Sjemot 34 iets zien wat God *is*. God is genadig en vol mededogen, God doet niet enkel "liefde". God "bewaakt liefde", wat suggereert dat God altijd op zoek is naar wegen van liefde.

Verder: in de tweede van de Tien Uitspraken is Gods beloning of straf tweevoudig - óf je ontvangt liefde (als God van je houdt) óf straf (als je God haat). Maar in Sjemot 34 worden liefde en straf beiden uitgereikt naar iedereen. Stel je voor dat jij gestraft wordt voor zonden die je ouders of grootouders hebben begaan, zoals deze tekst suggereert. En neem nu dit eens in overweging: dat je ook wordt beloond voor de goede daden van je voorouders tot in het duizendste geslacht. Zeker, het effect hiervan is dat de straf compleet overweldigd wordt door de liefde!

Nader bezien, door een paar aanvullingen te maken, ontwricht Sjemot 34 de boodschap van de tweede van de Tien Uitspraken totaal, en wel op twee manieren:

- 1) Het verwijdt van Gods *kina* elke notie dat het kan refereren aan God die overweldigd door Zijn emoties en buiten proportie beloont of straft.
- 2) Het veegt straf tot in de tweede generatie compleet uit met een vlag van genade en compassie dankzij de verdienste van duizend voorafgaande generaties.

Dit leert ons hoe we dezelfde woorden kunnen lezen en ons met een paar minieme toevoegingen en herschikking van context een totaal nieuw beeld kunnen vormen van wat ze ons te zeggen hebben. Dit is wat het betekent dat de Tora het woord van God is, en dus voor altijd relevant. Sjemot 34 geloofde volledig in een God die *Kana* wordt genoemd, maar niet op de manier zoals in de tweede van de Tien Uitspraken wordt verondersteld!

P.S. *El Kana* kan worden gelezen als een zelfstandig naamwoord + bijvoeglijk naamwoord: “jaloerse God.” Maar deze midrasj leest het als een *smichoet* (speciale grammaticale vorm in het Hebreeuws), “God van jaloesheid” - i.e. de God die regeert over jaloesheid. Ik dank Aliza Goldman voor dit inzicht, tijdens een college op JTS in de lente van 2017.